

BELIEF IN RAPE MYTHS: DETERMINANTS AND CONSEQUENCES

“She didn’t scream, so there was no rape.”*

Dominika FORTUNA, Bożena GULLA

Institute of Applied Psychology, Jagiellonian University, Kraków, Poland

Abstract

The goal of this study was to find connections between internal factors (rape myths, system justification and state of mindfulness) and severity of administered punishment regarding rape. **Methodology:** scores on the Gender-related System Justification Scale, an updated measure for assessing subtle rape myths, the Male Rape Myth Scale (MRMS) and a task concerning the severity of punishment, completed by 138 participants, were analysed. Tasks intended to elicit the state of mindfulness – or a neutral task – were completed by participants before the task regarding severity of punishment. **Findings:** the results showed that lower punishment for rape was connected with greater acceptance of rape myths and greater system justification. **Implications:** the usefulness of these results lies in their contribution to the avoidance of rape stereotyping in social discourse as well as among law enforcement personnel and professionals working in the forensic sciences.

Keywords

Rape myths; System justification; Mindfulness; Severity of punishment.

Received 14 December 2020; accepted 20 January 2021

The crime of rape: definitions and statistics

In the current version of the Polish Penal Code, the crime of rape is included in Chapter XXV concerning offences against sexual liberty and decency. The full wording of Article 197 of the Penal Code:

“Art. 197. Rape or coercion of a sexual act:

§ 1. Whoever, by using violence, an unlawful threat or deceit, leads another person to have sexual intercourse, shall be subject to the penalty of deprivation of liberty for a term of between 2 and 12 years.

§ 2. If the perpetrator, in the manner specified in § 1, induces another person to submit to another sexu-

al act or to perform such an act, he/she shall be subject to the penalty of imprisonment for a term of between 6 months and 8 years.

§ 3. If the perpetrator commits rape

- 1) jointly with another person,
- 2) on a minor below 15 years of age,
- 3) on an ascendant, descendant, adoptee, adopter, brother or sister, he/she shall be subject to the penalty of imprisonment for a term not shorter than 3 years.

§ 4. If the perpetrator of the act specified in §1–3 acts with particular cruelty, he shall be subject to the penalty of imprisonment for a term not less than 5 years.”

Since 27 January 2014, this offence has been prosecuted *ex officio* (Article of the Act of 13 June 2013

* The article is based on the master’s thesis of Dominika Fortuna, which was supervised by Dr. Bożena Gulla: “Belief in rape myths and the degree of punishment imposed in the context of selected individual dispositions”.

on amending the Penal Code and the Code of Criminal Procedure, *Journal of Laws*, 2013, item 849).

In 2019, police in Poland initiated 2,527 proceedings related to the crime of rape. There were 1,354 identified offences and 1,163 detected offences, which gives a detection rate of 85.5% (data available from 1999 – for the previous 20 years this indicator remained at a similar level)¹. It is necessary to emphasise that data contained in police statistics, or in reports from independent associations or foundations, are incomplete: information collected by law enforcement authorities includes only reported crimes; moreover, the variable of the sex of the victim is not made public. It is therefore difficult to determine the exact number of rapes. Indeed it is estimated that only approximately 8% of cases are officially recorded in Poland (Borkowska, Płatek, 2011). The proportion remaining – of over 90% – represents the so-called dark number of crimes, i.e., crimes that have not been reported to law enforcement authorities (Stojer-Polańska, 2016).

Definitional problems

Each European Union country has a different definition of rape, depending on tradition or the history of jurisprudence. However, the arrangements adopted at higher levels, such as ratified conventions or definitions created by bodies important for member states, should be taken into account first. From the perspective of combating violence in its broadest sense, the most important document is the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (2011). Its main task was to “establish a legal framework at the pan-European level to protect women against all forms of violence and to prevent, prosecute and eliminate violence against women and domestic violence”. This act requires the ratifying parties to take the necessary legislative (or other) action to declare the above conduct unlawful. Despite ratifying the Convention on 27 April 2015, Poland to this day has not taken any action to adapt its domestic law to the proposed definition (Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, 2011). Moreover, during a press conference on 25 July 2020, the Minister of

Justice, Zbigniew Ziobro (Communication and Promotion Office of the Ministry of Justice, 2020), announced that he would work on abrogating the above convention, which triggered the opposition of many domestic violence organisations and of the ombudsman, Adam Bodnar (Bodnar, 2020).

A further problem is that Poland still uses the force-based definition of rape, which means that it is necessary to prove that the attacker used violence (understood as the advantage of physical strength), deception, or that the victim was not able to resist him. Marija Pejčinović Burić (2020), the current secretary general of the Council of Europe, points out the need for member states to take action to change their definitions of rape, as they are mostly based on the use of force rather than on consent. Article 36 of the Istanbul Convention proposes a definition of sexual violence, at the core of which is precisely the lack of said consent (a consent-based definition). The elements listed in it are:

- Engaging in involuntary vaginal, anal or oral penetration of another person with a body part or object;
- Engaging in involuntary acts of a sexual nature with another person;
- Causing another person to engage in involuntary sexual acts with a third person.

Given that the discussion of sexual violence is still ongoing internationally, many organisations are working to create legislation that is as uniform as possible, yet comprehensive enough to truly protect those experiencing violence. One of them is the European Institute for Gender Equality, which is the only European Union agency that focuses on issues concerning equal rights. The studies published by this organisation make it possible to provide a better picture of the genuine state of equality between women and men in Europe. In 2017, a document entitled “Glossary of definitions of rape, femicide and intimate partner violence” was issued with the aim of standardising the data collected, which would make it possible to conduct more effective analyses and to create an appropriate measure of VAW (violence against women) among member states (Meurens, Spanikova, 2017). For the purposes of this paper, the definition of rape proposed in the above document is adopted: “[...] sexual penetration, whether vaginal, anal or oral, through the use of an object or body part, without consent, by force, coercion or by exploiting the vulnerability of the victim”. Because it is set in a broad legal and cultural context, and because taking account of lack of consent lies at its core, this would appear to be the most complete definition so far.

¹ Retrieved 15 March 2020 from <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/zgwalcenie/122293,Zgwalcenie.html>: *Zgwalcenie wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia* [Rape broken down by Poland’s administrative divisions: identified offences, detected offences, percentage detection rate].

Rape myths

Rape myths are part of a phenomenon called rape culture, which is defined as “a culture in which rape or other forms of sexual violence against women and children are both widespread and considered the norm” (Smith, 2004). The following are cited as some of the elements of rape culture: inducing guilt in women for behaviours or desires of a sexual nature, belittling sexual assaults, treating sexual assaults where men are the victims as a joke, or believing that women can avoid rape if they behave appropriately (Diaz, 2016; McEwan, 2009; McIntosh, 2019; Sweeney, 2017). The elements of rape culture were first defined by Burt (1980) as: “prejudiced/harmful, stereotypical or erroneous beliefs about rape, its victims and rapists”. There have been several attempts in the last forty years to more fully conceptualise this phenomenon, but the most complete definition seems to be the one which emphasises the content and function of myth as central components of that definition: “Rape myths are descriptive and normatively expressed beliefs about rape (e.g. its causes, consequences, perpetrators, victims, and their interactions) that are designed to deny, downplay, or justify the sexual violence that men perpetrate on women” (Bohner et al., 1998). However, there is a serious underdevelopment in this approach, namely the exclusion of all non-female victims and all non-male perpetrators. The timing of the definition must of course be taken into account, but in light of the growing public awareness of violence against men, this part of the definition is a serious shortcoming. However, it is cited here because it most broadly captures the essence of rape myths and provides a better understanding of why they persist in the public consciousness.

Despite definitional differences, there is some consensus on the recurrence of some myths in various forms. Four main groups can be identified (Bohner, Eyssel, Pina, Siebler, Viki, 2009), which are myths that:

- Blame the victim for their rape, such as “some women actually want to be raped” or “a real man knows how to defend himself against an attacker”;
- Express disbelief in rape accusations, such as “most rape accusations are false” or “women, when talking about how much rape affects them, are greatly exaggerating”;
- Exonerate the attackers, such as “women who rape men are sexually frustrated individuals” or “rape happens when a man’s sex drive gets out of control”;
- Insinuate that only a particular type of woman falls victim to rape, such as “it’s usually women who

hang out in bars looking to get laid who get raped” or “a scantily clad woman shouldn’t be surprised if a man tries to coerce her into sex”.

It is not difficult to observe that most of the above examples concern violence suffered by women at the hands of men, which is due to the fact that the motivation of the researchers dealing with the topic was to draw attention to the scale of the problem of violence against women and the disproportion between the sexes of the victims. This does not mean, however, that men are not victims of violence, including sexual violence. Nevertheless, this topic has appeared in the public discourse only relatively recently and remains underestimated (Carmo, Grams, Magalhães, 2011). Society is slowly coming to terms with the fact that men experience similar forms of sexual violence and that they do not feel safe enough to talk about it. For this reason, among others, rape myths about male victims have only come under scrutiny in recent years – despite widespread awareness of their existence. For both female and male victim myths, there is no specific list of myths that occur, but most often they imply that being a rape victim is equivalent to losing one’s masculinity. Other myths speak of “inducing homosexuality” in raped men or deny the possibility of male rape altogether (Chapleau, Oswald, Russell, 2008; Turchik, Edwards, 2012).

Research suggests that racism, sexism, homophobia (affecting both gays and lesbians), ageism, classism, and religious intolerance often co-occur with higher levels of belief in rape myths (Aosved, Long, 2006). It has also been possible to confirm the conjecture that high acceptance of rape myths about female victims correlates with acceptance of myths about male victims (Davies, Gliston, Rogers, 2012; Chapleau, Oswald, Russell, 2008) and that men are more accepting of myths regardless of victim gender (Anderson, Quinn, 2009; Crall, Goodfriend, 2016; Raines, 2006).

Selected determinants of belief in rape myths

Two constructs that appear to be particularly relevant to the acceptance of rape myths will be discussed below: the tendency to justify the system and cognitive conditioning (particularly the level of mindfulness).

1. The theory of justification of the system

At its most basic level, this theory postulates the existence of a motive to justify the existing system, by means of which people rationalise the current state

of affairs and, consequently, perceive the associated social arrangements as fair and legitimate, or even natural and inevitable (Jost, Hunyady, 2002). This is due to specific illusions operating in the social space, shared by large groups of people, which possess a defensive dimension and create a “false consciousness”. These are different kinds of myths, such as the one that everything can be achieved by one’s own efforts (“from shoeshine boy to millionaire”), so if someone is unsuccessful, apparently he or she did not try hard enough; or myths about lower intellectual abilities, laziness and other negative character traits of people who come from discriminated groups. This leads to the conviction that the prevailing social relations and the regulations attached to them are just, justified and excusable (as, for example, in countries sanctioning slavery). The falsification of reality, which comes from social myths and various kinds of beliefs and superstitions, and from racist and sexist stereotypes, leads to the acceptance of the system even if it functions unjustly towards certain groups or people, which is explained by various rationalisations aimed at preserving the current order. There may even be internalisation of unfair beliefs by discriminated groups, whose sense of identity, self-esteem and ambitions are destroyed in the face of widely shared unfair judgments.

Gender stereotypes, which are important to the creation of rape myths, also work within this framework as a way to maintain the *status quo* – the belief that each social group has some advantages and disadvantages should heighten the sense that the system as a whole is fair, balanced, and legitimate. Rape myths are a type of myth related to the justification of the system, because their overtones indicate that if the victim was harmed, they probably had some involvement in it or they were not seriously hurt at all, because after all, in the defended social system, everyone who behaves properly is also treated properly (Klebaniuk, 2010a, 2010b).

Research (e.g. Aosved, Long, 2006) indicates that sexist beliefs directed toward both women and men are important to understanding the persistence of rape myths. Aspects of ambivalent sexism correlate positively with their acceptance: benevolent sexism toward women and hostile sexism toward men (Chapleau, Oswald, Russell, 2008). Justifying the system on issues related to gender and to gender roles correlates with less moral outrage against human suffering and higher acceptance of rape myths (Chapleau, Oswald, 2013). It has also been understood as believing that women have the same opportunities as men and that any differences between men and women are fair (Jost, Kay, 2005). This dependency occurs to a very similar

degree in both women and men (Chapleau, Oswald, 2013). Additionally, Dirilen-Gumus (2011) states that differences in political ideologies act as a mediator in the relationship between gender and system justification. This variable was selected because of the broad context for the mechanisms of emergence, persistence, and function performed by rape myths.

2. Mindfulness level

This paper adopts the definition of mindfulness (and by extension, non-mindfulness) proposed by Ellen Langer, one of the most eminent scholars of the phenomenon. In one of her works, she defines the specificity of mindfulness – in a rather broad sense – as: “an intrinsically manifested state of consciousness and living readiness (...). It is creating (noticing) multiple perspectives or becoming aware of context” (Langer, 2000). In other words, mindfulness refers to openness to new information while being aware of multiple possible perspectives (Langer, 1997, after Kang, Gruber, Gray, 2012). Most often, the impact of mindfulness and non-mindfulness is studied in a social context, in search of answers to the question of how these states relate to human behaviour, decisions or judgments – an example being the classic photocopier study conducted by Langer, Blank and Chanowitz (1978). One manifestation of mindfulness, which is perspective taking, reduces the tendency to use stereotypes and makes them less cognitively accessible (Maciuszek, 2012). In the present study, mindfulness was chosen as one of the variables because it was felt that putting the respondents into a state of mindfulness would result in less willingness to use stereotypical thinking and therefore rape myths.

Man is not a fully rational being – in his decisions and actions he is not always guided by logically justified premises, and decisions made quickly are often made under the influence of the most available judgements or emotions, or in compliance with authority figures. Cognitive sparsity is beneficial as it aims to protect the mind from overload. Yet it also leads us to make judgments based on a limited amount of information and hence to take simplified views of situations. The consequences are: 1) that dominant cues are followed based on information already held and already organised into cognitive structures (i.e., judgments, beliefs, and cognitive schemas) and 2) that newly arriving data are interpreted through the lens of representations already possessed (Todd, Gigerenzer, 1999). Their content, which is highly individualised and selective, may be fragmented and distorted, and contain elements absent in reality (Nęcka, Orzechowski, Szymura, Wich-

ary, 2020). The individual structure of the cognitive representation of the world determines the judgments made, which are often intuitive in nature and unsupported by prior, deep consideration, yet evoke a sense of obviousness that is difficult to justify. It is possible to remodel cognitive schemas with the help of an influx of new information, but this task is hindered by the unpleasant state of cognitive dissonance (Festinger, 1957), which occurs when new information is inconsistent with that already held. Therefore, with allowances made for individual dispositions, such as cognitive curiosity, level of openness to experience, flexibility or cognitive rigidity, cognitive schemas are relatively fixed in nature. The desire to continue to believe that the world is just and safe, and the tendency to maintain positive self-esteem and self-worth, are also factors that impede the remodelling of cognitive schemas and promote the use of distorted cognitive representations. Numerous errors in social cognition have been associated with perceptions of dependencies where none actually exist (such as implicit personality theories) and with inaccurate attributional processes (Aronson, Wilson, Akert, 1997). As a result, the decisions made, as well as the behaviour of individuals – especially in social relationships – are subject to many irregularities due to cognitive distortions.

Rape myths, which are also a kind of schema, are subject to the above laws. Every human being, consciously or not, has certain ideas about behaviours considered normal or desirable in the sexual sphere and follows them when the situation calls for it. No one is completely free from stereotypes or established beliefs – even people in professions where it is necessary to banish harmful beliefs (e.g. psychologists, psychiatrists, police officers, judges and social workers). The actions and views of people in the so-called “helping professions” have a real impact on the lives and fates of others, which is demonstrated by the judgement handed down in September 2020 by a court in Wrocław, to which the title of this article refers. Since the 14-year-old rape victim did not scream, states the judgment, it was not rape, and therefore the 26-year-old perpetrator was sentenced to only one year of suspended imprisonment (Staško, 2020). Examples of similar sentences could be multiplied: the situation when the “promising future” of Brock Turner, who raped a drunk and unconscious girl on a university campus, turned out to be more important than the victim’s future and ordeal (Kozakoszczak, 2016); the statement that performing a gang rape on a girl, recording it, and then bragging about it in a group conversation is merely sexual abuse because the recording does not show the victim being subjected to violence or intimidation (this

incident gained publicity under the name *La Manada*; Maślona, 2018); the classification of the rape of a Polish female soldier during an officer cadre grouping as a “workplace accident” (Staško, 2019). All of these examples illustrate just how deeply ingrained harmful beliefs about sexuality are. To this should be added the words coming from the mouths of politicians and public figures – for example, the famous “you always rape a bit” (Awantura w tvn24, 2014), the statement that some rape victims have a “moral responsibility” for their rape and it is necessary to end the primacy of the “ideology of sexual victimisation” (Payton, 2013), or the belief that “if it is rape in the proper sense of the word, the female body has ways to block it (pregnancy as a result of rape – authors’ note) somehow” (Kuriozalna wypowiedź republikanina, 2012). If people are regularly exposed to reports like these and do not corroborate them (and, perhaps, they are under the direct influence of the environment) it is not surprising that they are guided by them in their judgments.

Materials and method

Purpose of the study: to analyse intrapsychic determinants (belief in rape myths, involvement in justifying the system, mindfulness/non-mindfulness) associated with levels of punitiveness in relation to the crime of rape.

Study group: After discarding 17 responses that did not meet the validity criteria, 138 adults aged 18–38 (mean age: 23) participated in the study, of which 74 were women and 64 were men. The participants were randomly divided into two subgroups. In the experimental group (71 participants, including 37 females and 34 males) the mindful state was induced, while in the control group (67 participants, including 37 females and 30 males) the mindful state was not induced. Due to the subject matter, the study targeted adult, cissexual (non-transsexual, whose gender identity is consistent with the sex assigned at birth) women and men (relevant information was included in the introductory section of the study).

Study procedure: the participants, who took part anonymously, were informed that they could withdraw from the study at any time and that the results would be used for research purposes only. The study was conducted online, where the invited participants confirmed their consent before proceeding. No sensitive data were collected in the study.

Test model: The study adopted the severity of the proposed punishment as the dependent variable. Its determinants (independent variables) were the level of

belief in rape myths and the intensity of the tendency to justify the system. The mediating variable was the experimentally activated mindfulness state or lack of such activation. The model is presented below:

It was hypothesised that all three variables (belief in rape myths, tendency to justify the system, and level of mindfulness) would prove to be related to the severity of punishment proposed by the study participants. The belief in rape myths and the tendency to justify the system were expected to be associated with greater severity and higher levels of punishment, and the mindfulness condition was expected to be associated with lower severity and lower levels of punishment than the non-mindfulness arousal condition.

Study method: the procedure involved an experimental manipulation to induce mindfulness in the target group, in which respondents read four short stories in turn and gave three possible explanations for the behaviour of the characters in each one. The task was as follows:

“Please read the following stories carefully. What do you think might be the possible reasons for the behaviour described in them? Under each of them, give (briefly) 3 possible different reasons for the behaviour described in them.

1. You see a middle-aged man walking through your town’s main square, talking loudly to himself while gesticulating vigorously.
2. Walking through the park, you notice from a distance a young girl lying on the ground and not moving.
3. As you are driving, you notice a man walking along the side of the road, carrying approximately 30 cans of beer in a wheelbarrow.
4. You are standing in line at the supermarket late at night when you notice a weeping young woman wearing a wedding dress in the queue next to you. “

In the control group, after reading the stories, the subjects were only asked to count the words that made up the story (a neutral task). This task was inspired by a series of experiments conducted by Maciuszek and Garlicka (2017), which investigated whether mindfulness could be a factor of resistance to the presuppositions contained in the questions. The participants then completed the following questionnaires (all English language questionnaires used in the study were translated into Polish by Dominika Fortuna):

- **Gender-Related System Justification Scale** – developed in 2005 by John Jost and Aaron Kay, a scale created to assess statements related to justifying the current social order in relation to gender and gender roles. It was based on a questionnaire to measure the overall degree of system justification created by Jost and Kay in 2003. It consists of 8 statements relating to gender inequality and the division into specific gender roles. Each statement was placed on a nine-point Likert scale, where 1 meant “strongly agree” and 9 meant “strongly disagree”. Two statements were reverse scored. Responses were coded such that agreement with statements 1, 2, 4, 5, 6, 8 and disagreement with statements 3 and 7 indicated higher system justification. That is, a lower score on this scale indicates greater justification of the system, and a higher score indicates less. The value of Cronbach’s alpha coefficient was 0.65 (Jost, Kay, 2005).
- **An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths** – this questionnaire was developed in 2011 by Sarah McMahon and Gregory Lawrence Farmer. It consists of 22 statements relating to situations where the victim of rape is a woman. Each is assigned to one of four subscales: “she asked for it”, “he didn’t want it at all”, “it wasn’t really rape”, and “she lied”. Each statement was placed on a nine-

Fig. 1. Theoretical model.

point Likert scale, where 1 meant “strongly agree” and 9 meant “strongly disagree”. A higher score indicates a stronger rejection of rape myths. The Cronbach’s alpha coefficient value for the entire method was 0.87 (McMahon, Farmer, 2011).

- **The Male Rape Myth Scale (MRMS)** – a scale developed in 1998 by Paula S. Kerr Melanson for her doctoral dissertation. It consists of 22 statements relating to situations where a male is the victim of rape. Three questions are reverse scored. Responses were marked on a six-point Likert scale, where 1 meant “strongly disagree” and 6 meant “strongly agree”. The respondent could score between 22 and 132 points – a higher score meant greater acceptance of rape myths when the victim is male. The Cronbach’s alpha coefficient value was 0.90; the test-retest reliability of the questionnaire was also found to be high (after four weeks it was 0.89; Kerr Melanson, 1998).
- To determine the level of punitiveness, the respondents also performed a task concerning the severity of the punishment, which consisted in proposing an appropriate prison sentence (in years) for committing the following forms of rape: rape of a woman by a man; rape of a woman by a man well known to her; a husband forcing a wife to have sexual intercourse; rape of a man by a woman; rape of a man by a woman well known to him; a wife forcing a husband to have sexual intercourse. As buffer assignments, they were also asked about sentencing in several other types of crime (theft, forgery, battery, threatening with a weapon, selling drugs, and driving under the influence). While completing the tasks, the participants were also able to suggest sanctions other than solitary confinement for a specific crime. The largest proportion, 14.5% of participants, suggested that it should be a restraining order and ban on communicating with the victim, while 10% of people suggested additional reparation/compensation.

Statistical analysis was performed using the PS IMAGO PRO 6 software. Due to their non-normal distribution, the Spearman’s rho correlation test was used to examine the relationship between the variables. The non-parametric Mann-Whitney U test was used to compare the experimental and control group in terms of the level of mindfulness. In the case of gender differences in the engagement in system justification, the distribution of the variables permitted analysis using the Student’s t-test.

Test results

The relationship between belief in rape myths and the severity of the proposed punishment for the crime of rape was investigated.

Table 1
Rape myths acceptance (female victim) and severity of punishment (Spearman’s rho correlation test)

Correlation between rape myths acceptance and severity of punishment (An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths)	Spearman’s ρ	p value
1. A woman raped by a man well-known to her	0.298	<0.001
2. A man raped by a woman	0.341	<0.001
3. A woman forced by her husband to have sexual intercourse	0.412	<0.001
4. A woman raped by a man	0.336	<0.001
5. A man raped by a woman well-known to him	0.353	<0.001
6. A man forced by his wife to have sexual intercourse	0.389	<0.001

Source: Own elaboration

The correlation is positive because a higher score obtained in the above questionnaire meant a stronger rejection of rape myths. The correlation was found to be significant for all six questions ($p < 0.001$), indicating that the higher the level of belief in rape myths (female victim), the lower the sentence suggested by the respondents.

Table 2
Rape myths acceptance (male victim) and severity of punishment (Spearman’s rho correlation test)

Correlation between rape myths acceptance and severity of punishment (The Male Rape Myth Scale)	Spearman’s ρ	p value
1. A woman raped by a man well-known to her	-0.325	<0.001
2. A man raped by a woman	-0.362	<0.001
3. A woman forced by her husband to have sexual intercourse	-0.487	<0.001
4. A woman raped by a man	-0.325	<0.001
5. A man raped by a woman well-known to him	-0.383	<0.001
6. A husband forced by his wife to have sexual intercourse	-0.493	<0.001

Source: Own elaboration

The correlation is negative because a higher score obtained in the above questionnaire meant greater acceptance of rape myths when the victim is male. The correlation was found to be significant for all six questions ($p < 0.001$), indicating that the higher the level of belief in rape myths (male victim), the lower the sentence suggested by the respondents.

The relationships between the tendency to justify the system and the severity of the proposed punishment for the crime of rape were then examined.

Table 3
System justification and severity of punishment

Correlation between system justification and severity of punishment (Gender-Related System Justification Scale)	Spearman's ρ	p value
1. A woman raped by a man well-known to her	0.143	0.095
2. A man raped by a woman	0.122	0.156
3. A woman forced by her husband to have sexual intercourse	0.206	0.016
4. A woman raped by a man	0.109	0.203
5. A man raped by a woman well-known to him	0.116	0.177
6. A man forced by his wife to have sexual intercourse	0.230	0.007

Source: Own elaboration

The correlation is positive because a lower score on the above scale indicates greater justification of the system and a higher score indicates less. The correlation was significant only in the case of questions about forcing sexual intercourse (questions 3 and 6). In cases of husbands forcing wives to perform sexual intercourse when they do not feel like it, and of wives forcing husbands to perform sexual intercourse when they do not feel like it, this means that the higher the level of justification of the system, the lower the severity of the proposed punishment (the system, as it were, sanctions the obligation of sexual intercourse in marriage).

The next element of the analysis was to test whether inducing a mindful state would affect the severity of the punishment imposed.

Table 4
Mindfulness and severity of punishment

Mann-Whitney U test Group with activated state of mindfulness and group where mindfulness was not activated	Mann-Whitney U	Z	p value
1. A woman raped by a man well-known to her	2311.000	-0.290	0.772
2. A man raped by a woman	2316.000	-0.270	0.787
3. A woman forced by her husband to have sexual intercourse	2349.000	-0.126	0.899
4. A woman raped by a man	2376.500	-0.009	0.993
5. A man raped by woman well-known to him	2360.500	-0.077	0.938
6. A man forced by his wife to have sexual intercourse	2279.500	-0.425	0.673

Source: Own elaboration

There were no significant statistical differences between the “mindful” and “non-mindful” groups. Either the online experimental procedure did not sufficiently activate the state of mindfulness or the control group – in which the mindful state was not activated – included highly mindful individuals. The issue therefore requires further research to be able to definitely state the mechanism at work in this case.

The study also examined the question of whether the level of belief in rape myths was higher in men than in women (regardless of the gender of the victim). For both tests, the difference between men and women was statistically significant ($p < 0.001$ and $p = 0.012$, respectively). Women scored higher on the first questionnaire, meaning that they rejected rape myths more strongly. For the second questionnaire, men scored higher, meaning they were more likely to agree with rape myths.

An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths (female victim)

Table 5
Ranks

Gender	Mean rank	Sum of ranks
Female	80.85	5983.00
Male	56.38	3608.00

Source: Own elaboration

Table 6
Mann-Whitney U test

Mann-Whitney U	Z	p value
1528.000	-3.588	<0.001

Source: Own elaboration

The results indicated that female participants rejected myths about rape of females to a greater degree than did male participants (a higher score on the above questionnaire meant a stronger rejection of rape myths when the victim is a woman).

The Male Rape Myth Scale (male victim)

Table 7
Ranks

Gender	Mean rank	Sum of ranks
Female	61.58	4557.00
Male	78.66	5034.00

Source: Own elaboration

Table 8
Mann-Whitney U test

Mann-Whitney U	Z	p value
1782.000	-2.504	0.012

Source: Own elaboration

The results indicated that male participants were more accepting of myths about the rape of males than were female participants in the study (a higher score on the above questionnaire meant greater acceptance of rape myths when the victim is male).

The involvement of gender differences in system justification was a further aspect measured. The Student's t-test was used, which showed a statistically significant difference between the groups ($p < 0.001$) alongside a Cohen's d effect size of 0.62. The statistics for the groups show that male respondents are significantly more likely to justify the system compared to female respondents (a lower score on the above scale indicates greater engagement in justifying the system).

Table 9
Group statistics

Gender	M	SD	Standard error of the mean (SEM)
Female	45.70	10.322	1.200
Male	38.56	11.701	1.463

Source: Own elaboration

Table 10
Student t-test*

T	df	p value	Mean difference	Standard error (SE)
3.809	136	<0.001	7.140	1.875

Source: Own elaboration

*Levene's test for Equality of Variances confirmed variance homogeneity

The results confirm the higher level of system justification in the male participants compared to the female participants in the study.

Conclusions

Consistent with the initial assumption, belief in rape myths and a tendency to justify the system were found to be associated with greater severity of punishment. However the importance of mindfulness was not confirmed. It is possible that the type of experimental manipulation was not sufficient to induce the mindful state or that the control group included individuals with high levels of mindfulness. Also, the online form of the survey and obtaining responses mainly from young people (which is quite common in online research) may also have influenced the results. Moreover, it was possible to confirm the conjecture that men, regardless of the gender of the victim, are more accepting of rape myths, which has been noted in previous studies too (Anderson, Quinn, 2009; Crall, Goodfriend, 2016; Raines, 2006).

Research related to system justification most often addresses economic and political issues, but Chapleau and Oswald (2013) noted that system justification on issues of gender, and gender roles, is associated with less moral outrage at human suffering and higher acceptance of rape myths. As speculated, this relationship was confirmed by showing a correlation between the results of the two questionnaires measuring belief in rape myths and the results of the questionnaire

measuring justification of the system. These findings are consistent with reports from previous research on this topic: greater involvement in justifying the system is associated with greater acceptance of both types of rape myths. However, the moderate strength of these relationships indicates that this is only one of the possible correlates, and further research needs to be done to define as many as possible.

The analysis shows that rape myths are prevalent in the public consciousness and have a real impact on the perception and treatment of victims of sexual assaults, including not only rape of women, but also the other instances of sexual assault mentioned above. It is legitimate to conclude that such false beliefs will appear among people who are closest to the victims, i.e., their families, friends or partners, but also among police officers, medical services, lawyers, judges, prosecutors, and even employees of intervention centres or social welfare institutions. A deeper analysis of the determinants of attitudes towards victims may allow for their modification in the social consciousness, which will protect victims from secondary victimisation and additional suffering related to the trauma of rape.

References

1. Anderson, I., Quinn, A. (2009). Gender differences in medical students' attitudes toward male and female rape victims. *Psychology, Health & Medicine*, 14, 105–110.
2. Aosved, A. C., Long, P. J. (2006). Co-occurrence of rape myth acceptance, sexism, racism, homophobia, ageism, classism, and religious intolerance. *Sex Roles*, 5, 481–492.
3. Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i Ska.
4. Awantura w tvn24. Korwin-Mikke do Kowala: "Gdyby pan się znał na kobietach, to pan by wiedział, że zawsze się troszeczkę gwałci!" (2014). Retrieved December 1, 2020 from: <https://wpolityce.pl/polityka/196363-awantura-w-tvn24-korwin-mikke-do-kowala-gdyby-pan-sie-znal-na-kobietach-to-pan-by-wiedzial-ze-zawsze-sie-troszeczke-gwalci>.
5. Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości (2020). *Wniosek w sprawie wypowiedzenia Konwencji Stambulskiej*. Retrieved November 17, 2020 from: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ministerstwo-sprawiedliwosci-konwencja-stambulska-powinna-zostac-wypowiedziana-poniewaz-jest-sprzeczna-z-prawami-konstytucyjnymi>.
6. Bodnar, A. (2020). Oświadczenie Rzecznika Praw Obywatelskich ws. planów wypowiedzenia Konwencji Stambulskiej. Retrieved November 17, 2020 from: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/oswiadczenie-rpo-ws-planow-wypowiedzenia-konwencji-stambulskiej>.
7. Bohner, G., Eyssel, F., Pina, A., Siebler, F., Viki, G. T. (2009). Rape myth acceptance: Cognitive, affective, and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator. (In) M. A. H. Horvath, J. M. Brown (Eds.), *Rape: Challenging contemporary thinking* (pp. 17–45). Cullompton: Willan.
8. Bohner, G., Reinhard, M.-A., Rutz, S., Sturm, S., Kerschbaum, B., Effler, D. (1998). Rape myths as neutralizing cognitions: evidence for a causal impact of anti-victim attitudes on men's self-reported likelihood of raping. *European Journal of Social Psychology*, 28, 257–268.
9. Borkowska, O., Płatek, M. (2011). Skala przestępstwa zgwałcenia w Polsce. (In) J. Piotrowska, A. Synakiewicz (Eds.), *Dość milczenia. Przemoc seksualna wobec kobiet i problem gwałtu w Polsce* (pp. 10–22). Warszawa: Fundacja Feminoteka.
10. Burt, M. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217–230.
11. Carmo, R., Grams, A., Magalhães, T. (2011). Men as victims of intimate partner violence. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 18(8), 355–359.
12. Chapleau, K. M., Oswald, D. L. (2013). Status, threat, and stereotypes: Understanding the function of rape myth acceptance. *Social Justice Research*, 26(1), 18–41. DOI: 10.1007/s11211-013-0177-z.
13. Chapleau, K. M., Oswald, D. L., Russell, B. L. (2008). How ambivalent sexism toward women and men support rape myth acceptance. *Journal of Interpersonal Violence*, 57, 131–136.
14. Chapleau, K. M., Oswald, D. L., Russell, B. L. (2008). Male rape myths: the role of gender, violence and sexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(5), 600–615.
15. Crall, P., Goodfriend, W. (2016). She asked for it: statistics and predictors of rape myth acceptance. *Modern Psychological Studies*, 22(1), 15–27.
16. Davies, M., Gilston, J., Rogers, P. (2012). Examining the relationship between male rape myth acceptance, female rape myth acceptance, victim blame, homophobia, gender roles, and ambivalent sexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(14), 2807–2823.
17. Diaz, D. (2016). 3 times Trump defended his "locker room talk". Retrieved June 6, 2020 from: <https://edition.cnn.com/2016/10/09/politics/donald-trump-locker-room-talk-presidential-debate-2016-election/>.
18. Dirilen-Gumus, O. (2011). Differences in system justification with respect to gender, political conservatism, socio-economic status and religious fundamentalism. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 30, 2607–2611.
19. European Institute for Gender Equality (2020). *About EIGE*. Retrieved November 18, 2020 from: <https://eige.europa.eu/about>.
20. Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford: Stanford University Press.

21. Jost, J., Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111–153.
22. Jost, J., Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 498–509.
23. Kang, Y., Gruber, J., Gray, J. (2012). Mindfulness and de-automatization. *Emotion Review*, 5(2), 192–201.
24. Kerr Melanson, P. S. (1998). *Belief in male rape myths: A test of two competing theories* (PhD thesis). Retrieved December 1, 2020 from: https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk2/tape15/PQDD_0003/NQ31935.pdf.
25. Klebaniuk, J. (2010). *Idee w okowach iluzji*. Retrieved December 6, 2020 from: <http://lewica.pl/?id=22763>.
26. Klebaniuk, J. (2010). Orientacja na dominację społeczną i usprawiedliwianie systemu w kontekście nierówności międzypaństwowych. *Psychologia Społeczna*, 51, 42–56.
27. Kozakoszczak, A. (2016). „Dwadzieścia minut” vs dwadzieścia lat Brocka Turnera. Retrieved November 22, 2020 from: <https://feminoteka.pl/dwadzieścia-minut-vs-dwadzieścia-lat-brocka-turnera/>.
28. Kuriozalna wypowiedź republikanina: podczas gwałtu organizm kobiety może „zablokować” ciążę (2012). Retrieved December 1, 2020 from: <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/artykuly/640947,kuriozalna-wypowiedz-republikanina-podczas-gwaltu-organizm-kobiety-moze-zablokowac-ciaze.html>.
29. Langer, E. (2000). Problemy uświadamiania. Konsekwencje refleksyjności i bezrefleksyjności. (In) T. Maruszewski (Ed.), *Poznanie, afekt, zachowanie* (pp. 137–179). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
30. Langer, E. J., Blank, A., Chanowitz, B. (1978). The mindlessness of ostensibly thoughtful action: The role of “placebic” information in interpersonal interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 635–642.
31. Maciuszek, J. (2012). *Automatyzmy i bezrefleksyjność w kontekście wpływu społecznego: o przetwarzaniu negacji, metafor, wieloznaczności i presupozycji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
32. Maciuszek, J., Garlicka, J. (2017). Refleksyjność jako czynnik odporności na zawarte w pytaniu presupozycje. *Psychologia Społeczna*, 12(1/40), 42–55.
33. McEwan, M. (2009). Rape culture 101. Retrieved April 10, 2020 from: <http://www.shakesville.com/2009/10/rape-culture-101.html>.
34. McIntosh, J. (2019). Sexual assault of men played for laughs – Part 1. Male perpetrators. Retrieved April 15, 2020 from: https://www.youtube.com/watch?v=uc6qxd2_yqw.
35. McMahan, S., Farmer, G. (2011). An updated measure for assessing subtle rape myths. *Social Work Research*, 35(2), 71–81. DOI: 10.1093/swr/35.2.71.
36. Meurens, N., Spanikova, H. (2017). Glossary of definitions of rape, femicide and intimate partner violence. Retrieved June 6, 2019 from: <https://eige.europa.eu/publications/glossary-definitions-rape-femicide-and-intimate-partnerviolence>.
37. Nęcka, E., Orzechowski, J., Szymura, B., Wichary, S. (2020). *Psychologia poznawcza. Wydanie nowe*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
38. O zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (2013). *Dziennik Ustaw*, 849.
39. Payton, M. (2013). Rape victims should have ‘moral responsibility’. Retrieved June 7, 2020 from: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/law-and-order/10418682/rape-victims-should-have-moral-responsibility.html>.
40. Pejčinović Burić, M. (2020). Sex without consent is rape. European laws must reflect that. Retrieved March 19, 2020 from: <https://euobserver.com/opinion/147618>.
41. Rada Europy (2011). Konwencja o zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Retrieved November 17, 2020 from: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>.
42. Raines, R. L. (2006). *Evaluating sexual assault awareness and attitudes*. University of Tennessee Honors Thesis Projects.
43. Smith, M. D. (2004). *Encyclopedia of rape*. Westport: Greenwood Press.
44. Staško, M. (2019). Gwałt jako wypadek przy pracy. Retrieved December 1, 2020 from: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/gwalt-jako-wypadek/>.
45. Staško, M. (2020). Rok w zawiasach za gwałt na 14-latce, bo „nie krzyczała”. My nie przestaniemy o tym krzyczeć. Retrieved December 1, 2020 from: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/rok-w-zawiasach-za-gwalt-na-14-latce-maja-stasko/>.
46. Stojer-Polańska, J. (Ed.) (2016). *Przypadki kryminalne. Rola współpracy interdyscyplinarnej w badaniu ciemnej liczby przestępstw*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Silva Rerum.
47. Sweeney, B. N. (2017). Slut shaming. (In) K. L. Nadal (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender*. Retrieved April 14, 2020 from: <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-psychology-and-gender/i15927.xml?term=slut%20shaming>.
48. Todd, P. M., Gigerenzer, G. (1999). Fast and frugal heuristics: The adaptive toolbox. (In) G. Gigerenzer, P. M. Todd, ABC Research Group (Eds.), *Simple heuristics that make us smart*. Oxford University Press.
49. Turchik, J. A., Edwards, K. M. (2012). Myths about male rape: a literature review. *Psychology of Men & Masculinity*, 13(2), 211–226.
50. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (1997). *Dziennik Ustaw*, 88, 553 ze zm.

Corresponding author

Dominika Fortuna
 Institute of Applied Psychology
 Jagiellonian University
 ul. Prof. St. Łojasiewicza 4
 PL 30-348 Kraków
 e-mail: dominika.fortuna@o2.pl

WIARA W MITY NA TEMAT GWAŁTU – UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE

„Nie krzyczała, więc gwałtu nie było”*

Przestępstwo gwałtu – definicje i statystyki

W obecnie obowiązującej wersji polskiego kodeksu karnego przestępstwo zgwałcenia figuruje w rozdziale XXV dotyczącym przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości. Pełne brzmienie art. 197 k.k.:

„Art. 197. Zgwałcenie lub wymuszenie czynności seksualnej

§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawiania wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawiania wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia

- 1) wspólnie z inną osobą,
- 2) wobec małoletniego poniżej lat 15,
- 3) wobec wstępnego, zstępного, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawiania wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w §1–3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5.”

Od 27 stycznia 2014 roku przestępstwo to jest ścigane z urzędu (Artykuł ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. O zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2013 r., poz. 849).

W 2019 roku w Polsce policja wszczęła 2527 postępowań dotyczących przestępstwa zgwałcenia. Stwierdzono 1354 przestępstwa, wykryto ich zaś 1163, co daje procent wykrywalności na poziomie 85,5% (dostępne są dane od 1999 – przez poprzednie 20 lat wskaźnik ten utrzymywał się na podobnym poziomie¹: „Zgwałcenie wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia”. Konieczne jest podkreślenie, iż dane zawarte w statystykach policyjnych bądź raportach niezależnych stowarzyszeń czy fundacji są niepełne – w informacjach zbieranych przez organy ścigania ujmowane są jedynie przestępstwa zgłoszone, ponadto nie podaje się do publicznej wiadomości zmiennej, jaką jest płeć ofiary. Trudno zatem określić do-

kładną liczbę gwałtów – szacuje się, że w Polsce oficjalnie odnotowuje się około 8% przypadków (Borkowska, Płatek, 2011). Pozostałe ponad 90% stanowi tzw. ciemna liczba przestępstw, czyli przestępstwa, które nie zostały zgłoszone organom ścigania (Stojer-Polańska, 2016).

Problemy definicyjne

Każdy kraj Unii Europejskiej dysponuje inną definicją zgwałcenia, zależną od tradycji czy historii orzecznictwa. Należy jednak brać przede wszystkim pod uwagę ustalenia przyjęte na wyższych szczeblach, takie jak ratyfikowane konwencje czy definicje tworzone przez organy istotne dla krajów członkowskich. Z punktu widzenia walki z szeroko pojętą przemocą najważniejszym dokumentem jest Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (2011). Jej głównym zadaniem miało być „stworzenie podstawowych zasad działania na szczeblu europejskim, które pozwalałyby chronić kobiety przed wszelkimi formami przemocy oraz zapobiegać, ścigać i eliminować przemoc wobec kobiet oraz przemoc domową”. Akt ten zobowiązuje strony ratyfikujące, by podjęły niezbędne działania legislacyjne (bądź innej natury) mające na celu uznanie powyższych zachowań za niezgodne z prawem. Mimo ratyfikowania konwencji 27 kwietnia 2015 roku Polska do dziś nie podjęła żadnych działań, by dostosować prawo krajowe do zaproponowanej definicji (Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, 2011). Co więcej, w trakcie konferencji prasowej z 25 lipca 2020 Minister Sprawiedliwości Zbigniew Ziobro (Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości, 2020) zapowiedział podjęcie prac nad wypowiedzeniem powyższej konwencji, co wywołało sprzeciw wielu organizacji zajmujących się problemem przemocy domowej oraz rzecznika praw obywatelskich, Adama Bodnara (Bodnar, 2020).

Kolejnym problemem jest fakt, iż Polska wciąż operuje definicją gwałtu opartą na sile (*force-based definition*), co oznacza, że konieczne jest udowodnienie, iż napastnik użył przemocy (rozumianej jako przewaga siły fizycznej), podstęp, bądź że ofiara nie była w stanie mu się przeciwstawić. Marija Pejčinović Burić (2020), obecna sekretarz generalna Rady Europy, zwraca uwagę na konieczność podjęcia przez kraje członkowskie działań na rzecz zmiany definicji gwałtu, gdyż w większości opierają się one na użyciu siły, a nie na braku zgody. Artykuł 36 Konwencji stambulskiej proponuje definicję

* Artykuł zrealizowany w oparciu o pracę magisterską Dominiki Fortuny, napisaną pod kierunkiem dr Bożeny Gulli: „Wiara w mity na temat gwałtu a wysokość wymierzanej kary w kontekście wybranych dyspozycji indywidualnych”.

¹ <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/zgwalcenie/122293,Zgwalcenie.html> – dostęp 13 marca 2020 r.

przemocy seksualnej, której rdzeniem jest właśnie brak wspomnianej zgody (*consent-based definition*). Wyszczególnione w niej elementy to:

- angażowanie się w niedobrowolną penetrację waginalną, analną bądź oralną innej osoby przy użyciu części ciała bądź przedmiotu;
- angażowanie się w niedobrowolne akty natury seksualnej z inną osobą;
- spowodowanie, by inna osoba zaangażowała się w niedobrowolne akty seksualne z osobą trzecią.

Biorąc pod uwagę, iż dyskusja na temat przemocy seksualnej jest ciągle obecna na arenie międzynarodowej, wiele organizacji podejmuje działania, by stworzyć jak najbardziej jednolite, a zarazem obszerne przepisy, które realnie chroniłyby osoby doświadczające przemocy. Jedną z nich jest Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn – jedyna agencja w Unii Europejskiej, która skupia się na zagadnieniach dotyczących równouprawnienia (European Institute for Gender Equality, n.d.). Badania publikowane przez tę organizację pozwalają lepiej nakreślić realny obraz równości kobiet i mężczyzn w Europie. W 2017 roku wydano dokument zatytułowany „Słownik definicji gwałtu, kobietobójstwa oraz przemocy partnerskiej” (*Glossary of definitions of rape, femicide and intimate partner violence*), mający na celu ujednoczenie zbieranych danych, które posłużą przeprowadzaniu efektywniejszych analiz i stworzeniu odpowiedniej miary przemocy wobec kobiet (*violence against women, VAW*) wśród państw członkowskich (Meurens, Spanikova, 2017).

Na potrzeby niniejszej pracy przyjęta została definicja gwałtu zaproponowana w powyższym dokumencie: „[...] penetracja na tle seksualnym czy to waginalna, analna czy oralna, poprzez użycie obiektu lub części ciała, bez zgody, przy użyciu siły, przymusu lub poprzez wykorzystanie bezbronności ofiary”. Wydaje się, że jest ona na tę chwilę najpełniejsza, osadzona w szerokim kontekście zarówno prawnym, jak i kulturowym, ponadto jej rdzeniem jest uwzględnianie kryterium braku zgody.

Mity dotyczące gwałtu

Mity na temat gwałtu są elementem zjawiska zwanego kulturą gwałtu, definiowaną jako „kultura, w której gwałt lub inne formy przemocy seksualnej przeciwko kobietom i dzieciom są zarówno szeroko rozpowszechnione, jak i uznawane za normę” (Smith, 2004). Jako niektóre elementy kultury gwałtu wymieniane są: wywoływanie poczucia winy w kobietach za zachowania czy pragnienia natury seksualnej, umniejszanie istotności napaściom seksualnym, traktowanie napaści seksualnych, których ofiarami są mężczyźni, jako żart czy przekonanie, że kobiety mogą uniknąć gwałtu, jeśli będą zachowywać się w odpowiedni sposób (Diaz, 2016; McEwan, 2009; McIn-

tosh, 2019; Sweeney, 2017). Zostały one po raz pierwszy zdefiniowane przez Burt (1980) jako „pełne uprzedzeń/szkodliwe, stereotypowe bądź błędne przekonania na temat gwałtu, jego ofiar i gwałcicieli”. W ostatnich czterdziestu latach kilka razy podejmowano próby pełniejszej konceptualizacji tego zjawiska, jednak najpełniejszą definicją wydaje się ta, która akcentuje zawartość i funkcję mity jako centralne komponenty tejże definicji: „Mity na temat gwałtu to opisowe i wyrażone w formie normatywnej przekonania na temat gwałtu (np. o jego przyczynach, konsekwencjach, sprawcach, ofiarach i ich interakcjach), które mają za zadanie zaprzeczać, bagatelizować bądź usprawiedliwiać przemoc seksualną, jakiej mężczyźni dopuszczają się na kobietach” (Bohner i in., 1998). Dostrzegalne jest jednak poważne niedopracowanie tego ujęcia, a mianowicie wyłączenie poza nawias wszystkich ofiar niebędących kobietami i wszystkich sprawców niebędących mężczyznami. Należy oczywiście wziąć pod uwagę moment tworzenia owej definicji, niemniej jednak w świetle coraz większej świadomości społecznej dotyczącej przemocy wobec mężczyzn akurat ta jej część jest poważnym uchybieniem. Została tu jednak przytoczona ze względu na fakt, iż w najszerszy sposób oddaje istotę mitów na temat gwałtu oraz pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego utrzymują się one w świadomości społecznej.

Pomimo różnic definicyjnych istnieje pewien konsensus co do powtarzalności niektórych mitów w różnej formie. Można zidentyfikować cztery główne grupy (Bohner, Eyssel, Pina, Siebler, Viki, 2009) – są to mity, które:

- Obwiniają ofiary za ich gwałt, np. „niektóre kobiety tak naprawdę chcą być zgwałcone” czy „prawdziwy mężczyzna umie się obronić przed napastnikiem”;
- Wyrażają niewiarę w oskarżenia o gwałt, np. „większość oskarżeń o gwałt jest fałszywa” czy „kobiety, mówiąc o tym, jak bardzo gwałt na nie wpływa, bardzo przesadzają”;
- Oczyszczają napastników z zarzutów, np. „kobiety, które gwałcą mężczyzn, to seksualnie sfrustrowane jednostki” czy „gwałt zdarza się, kiedy popęd seksualny mężczyzny wymknie się spod kontroli”;
- Insynuują, że tylko konkretny typ kobiet pada ofiarą gwałtu, np. „zwykle to kobiety, które przesiadują w barach i się puszczają, są gwałcone” czy „skąpo ubrana kobieta nie powinna się dziwić, jeśli mężczyzna próbuje przymusić ją do seksu”.

Nietrudno zauważyć, że większość powyższych przykładów dotyczy przemocy, jakiej kobiety doświadczają ze strony mężczyzn – wynika to z faktu, iż motywacją badaczy zajmujących się tematem było zwrócenie uwagi na skalę problemu przemocy wobec kobiet i dysproporcję między płciami ofiar. Nie oznacza to jednak, że mężczyźni nie padają ofiarami przemocy, w tym również seksualnej, niemniej temat ten pojawił się w dyskursie publicznym stosunkowo niedawno i nadal jest bagateli-

zowany (Carmo, Grams, Magalhães, 2011). Społeczeństwo powoli oswaja się z faktem, że mężczyźni doświadczają podobnych form przemocy seksualnej oraz że nie czują się na tyle bezpieczni, aby o tym mówić. Między innymi z tego względu mity na temat gwałtu dotyczące ofiar płci męskiej dopiero w ostatnich latach stały się przedmiotem badań mimo powszechnej świadomości ich istnienia. Zarówno w przypadku mitów na temat ofiar płci żeńskiej, jak i męskiej, nie ma konkretnej listy występujących mitów, najczęściej jednak implikują one, iż bycie ofiarą gwałtu jest równoznaczne z utratą męskości. Inne mity mówią o „wywoływaniu homoseksualności” u zgwałconych mężczyzn bądź całkowicie negują możliwość gwałtu na mężczyźnie (Chapleau, Oswald, Russell, 2008; Turchik, Edwards, 2012).

Badania sugerują, że z wyższym poziomem wiary w mity na temat gwałtu często współwystępują rasizm, seksizm, homofobia (dotycząca zarówno gejów, jak i lesbijek), ageizm, klasizm oraz nietolerancja religijna (Aosved, Long, 2006). Udało się również potwierdzić przypuszczenie, że wysoka akceptacja mitów na temat gwałtu dotyczących ofiar płci żeńskiej koreluje z akceptacją mitów dotyczących ofiar płci męskiej (Davies, Gliston, Rogers, 2012; Chapleau, Oswald, Russell, 2008), zaś mężczyźni w większym stopniu akceptują mity niezależnie od płci ofiary (Anderson, Quinn, 2009; Crall, Goodfriend, 2016; Raines, 2006).

Wybrane uwarunkowania wiary w mity dotyczące gwałtu

Poniżej zostaną omówione dwa konstrukty, które, jak się wydaje, mają szczególne znaczenie dla akceptacji mitów dotyczących gwałtów – skłonność do usprawiedliwiania systemu oraz uwarunkowania poznawcze, zwłaszcza poziom refleksyjności.

1. Teoria usprawiedliwiania systemu

Na najbardziej podstawowym poziomie teoria ta postuluje istnienie motywu usprawiedliwiania istniejącego systemu, za pomocą którego ludzie racjonalizują obecny stan rzeczy, a co za tym idzie – wiążące się z tym układy społeczne postrzegają jako uczciwe oraz zasadne, a nawet naturalne i nieuniknione (Jost, Hunyady, 2002). Dzieje się tak ze względu na specyficzne złudzenia funkcjonujące w przestrzeni społecznej, podzielane przez duże grupy ludzi, mające wymiar obronny i tworzące „fałszywą świadomość”. Są to różnego rodzaju mity, takie jak ten, że wszystko można osiągnąć wysiłkiem własnym („od pacybuta do milionera”), zatem jeśli komuś się źle powodzi, widocznie nie starał się wystarczająco; lub też mity o mniejszych zdolnościach intelektualnych, lenistwie i innych negatywnych cechach charakteru osób

pochodzących z grup dyskryminowanych. Prowadzi to do przeświadczenia, że panujące stosunki społeczne i związane z nimi uregulowania są słuszne, uzasadnione i usprawiedliwione (jak na przykład w krajach, w których sankcjonowano niewolnictwo). Zafałszowanie rzeczywistości, którego źródłem są mity społeczne oraz różnego rodzaju wierzenia i przesady, rasistowskie i seksistowskie stereotypy, prowadzi do akceptacji systemu nawet jeśli wobec pewnych grup czy osób funkcjonuje on niesprawiedliwie, co wyjaśniane jest przez różne racjonalizacje służące zachowaniu aktualnego porządku. Może dochodzić nawet do uwewnętrznienia niesłusnych przekonań przez grupy dyskryminowane, których poczucie tożsamości, samoocena i ambicje ulegają destrukcji w obliczu powszechnie podzielanych niesprawiedliwych sądów.

Stereotypy płciowe, które są istotne dla tworzenia się mitów na temat gwałtu, również działają wewnątrz tej ramy jako sposób na utrzymanie *status quo* – wiara, że każda grupa społeczna ma jakieś zalety i wady powinna wzmagać poczucie, że system jako całość jest sprawiedliwy, zrównoważony i zasadny. Mity dotyczące gwałtów są rodzajem mitów związanych z uzasadnianiem systemu, gdyż ich wydźwięk wskazuje, że jeśli ofiara została skrzywdzona, to zapewne miała w tym jakiś udział lub wcale nie stała się jej poważna krzywda, bo przecież w bronionym systemie społecznym każdy, kto zachowuje się właściwie, jest też odpowiednio traktowany (Klebanuk, 2010a; 2010b).

Badania (np. Aosved, Long, 2006) wskazują, że seksistowskie przekonania skierowane zarówno w stronę kobiet, jak i mężczyzn, są istotne dla zrozumienia utrzymywania się mitów na temat gwałtu. Z ich akceptacją pozytywnie korelują aspekty ambiwalentnego seksizmu: dobrotliwy seksizm wobec kobiet oraz wrogi seksizm wobec mężczyzn (Chapleau, Oswald, Russell, 2008). Ponadto usprawiedliwianie systemu w kwestiach związanych z płcią i rolami płciowymi koreluje z mniejszym oburzeniem moralnym wobec ludzkiego cierpienia oraz z wyższą akceptacją mitów na temat gwałtu (Chapleau, Oswald, 2013); usprawiedliwianie systemu w kwestiach związanych z płcią i rolami płciowymi rozumiane jest jako wiara w to, że kobiety mają takie same szanse jak mężczyźni oraz że jakiegokolwiek różnice pomiędzy kobietami a mężczyznami są sprawiedliwe (Jost, Kay, 2005). Ta zależność występuje w bardzo podobnym stopniu zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn (Chapleau, Oswald, 2013). Dodatkowo Dirilen-Gumus (2011) stwierdza, że różnice w wyznawanych ideologiach politycznych pełnią rolę mediatora w zależności między płcią a usprawiedliwianiem systemu.

Zmienna ta została wybrana ze względu na szeroki kontekst dla mechanizmów powstawania, utrzymywania się oraz funkcji pełnionej przez mity dotyczące gwałtu.

2. Poziom refleksyjności

W niniejszym artykule przyjęta została definicja refleksyjności (a co za tym idzie – bezrefleksyjności) zaproponowana przez Ellen Langer, jedną z najbardziej rozpoznawalnych badaczek zjawiska. W jednej ze swoich prac określa ona specyfikę refleksyjności – w dość szerokim rozumieniu jest to „swoiście manifestowany stan świadomości i żywej gotowości (...). To tworzenie (zauważanie) wielu perspektyw czy uświadamianie sobie kontekstu” (Langer, 2000). Innymi słowy – refleksyjność odnosi się do otwartości na nowe informacje przy jednoczesnej świadomości wielości możliwych perspektyw (Langer, 1997, za: Kang, Gruber, Gray, 2012). Najczęściej badany jest wpływ refleksyjności i bezrefleksyjności w kontekście społecznym, w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, jaki związek mają te stany z ludzkim zachowaniem, decyzjami czy ocenami – przykładem może być choćby klasyczny eksperyment z korzystaniem z kserokopiarki bez kolejki (Langer, Blank, Chanowitz, 1978). Jeden z przejawów refleksyjności, jakim jest przyjmowanie perspektywy, ogranicza skłonność do posługiwania się stereotypami i zmniejsza ich dostępność poznawczą (Maciuszek, 2012). W niniejszej pracy wybrano refleksyjność jako jedną ze zmiennych, ponieważ uznano, że wprowadzenie badanych w stan refleksyjności będzie skutkowało mniejszą gotowością do posługiwania się stereotypowym myśleniem, a co za tym idzie – mitami na temat gwałtu.

Człowiek nie jest istotą w pełni racjonalną – w swoich decyzjach i postępowaniu nie zawsze kieruje się logicznie uzasadnionymi przesłankami, a szybko podejmowane decyzje zapadają często pod wpływem najbardziej dostępnego sądu, emocji lub ulegania autorytetom. Oszczędność poznawcza z jednej strony jest korzystna, gdyż ma na celu chronić umysł przed przeciążeniem, z drugiej jednak skłania do wydawania sądów na podstawie ograniczonej ilości informacji, a co za tym idzie – prowadzi do uproszczonego oglądu sytuacji. Konsekwencją jest kierowanie się dominującymi wskazówkami w oparciu o już posiadane informacje zorganizowane w struktury poznawcze (a więc sądy, przekonania i schematy poznawcze), a nowo napływające dane interpretowane są przez pryzmat posiadanych już reprezentacji (Todd, Gigerenzer, 1999). Ich treść jest mocno zindywidualizowana, wybiórcza, może być fragmentarycznie zniekształcona i zawierać elementy nieobecne w rzeczywistości (Nęcka i in., 2020). Indywidualna struktura poznawczej reprezentacji świata determinuje wydawane sądy, które często mają intuicyjny charakter i nie są poparte wcześniejszymi dogłębnymi przemyśleniami, a mimo to wywołują trudne do uzasadnienia poczucie oczywistości. Możliwa jest przebudowa schematów poznawczych za pomocą napływu nowych informacji, jednak zadanie to utrudniane jest przez nieprzyjemny

stan dysonansu poznawczego (Festinger, 1957), który pojawia się w momencie, gdy nowa informacja nie jest zgodna z już posiadanymi. Z tego powodu schematy poznawcze mają względnie stały charakter zależny od indywidualnych dyspozycji, takich jak ciekawość poznawcza, poziom otwartości na doświadczenia, elastyczność czy sztywność poznawcza. Dążenie do zachowania wiary w sprawiedliwy i bezpieczny świat oraz tendencja do zachowania pozytywnej samooceny i poczucia własnej wartości również stanowią czynniki utrudniające przebudowę schematów poznawczych i sprzyjają posługiwaniu się zniekształconymi reprezentacjami poznawczymi. Liczne błędy w poznaniu społecznym są związane z postrzeganiem zależności tam, gdzie w rzeczywistości ich nie ma (jak ukryte teorie osobowości) oraz z nietrafnymi procesami atrybucyjnymi (Aronson, Wilson, Akert, 1997). W rezultacie podejmowane decyzje, a także zachowanie jednostki, zwłaszcza w relacjach społecznych, są obciążone wieloma nieprawidłowościami wynikającymi ze zniekształceń poznawczych.

Mity na temat gwałtu, będące również swego rodzaju schematem, podlegają powyższym prawom. Każdy człowiek, świadomie bądź nie, posiada pewne wyobrażenia na temat zachowań uznawanych za normalne czy pożądane w sferze seksualności i kieruje się nimi, gdy sytuacja tego wymaga. Nikt nie jest całkowicie wolny od stereotypów czy utartych przekonań, nawet osoby wykonujące zawody, w których konieczne jest wyrugowanie szkodliwych przekonań (np. psychologowie, psychiatrzy, policjanci, sędziowie, pracownicy socjalni, itd.). Działania i poglądy osób wykonujących tzw. „zawody pomocowe” mają realny wpływ na życie i losy innych, czego dowodem może być chociażby wyrok wydany we wrześniu 2020 przez wrocławski sąd, do którego nawiązuje tytuł niniejszego artykułu. Z uzasadnienia wynika, że skoro 14-letnia ofiara gwałtu nie krzyczała, to nie był to gwałt, toteż skazano 26-letniego sprawcę tylko na rok pozbawienia wolności w zawieszeniu (Staśko, 2020). Przykłady podobnych wyroków można by mnożyć: sytuacja, kiedy „obiecująca przyszłość” Brocka Turnera, który zgwałcił pijaną i nieprzytomną dziewczynę na uniwersyteckim kampusie, okazała się ważniejsza niż przyszłość i przeżycia ofiary (Kozakoszczak, 2016), stwierdzenie, że dokonanie zbiorowego gwałtu na dziewczynie, nagranie go, a potem chwalenie się nim w grupowej konwersacji jest jedynie nadużyciem seksualnym, ponieważ na nagraniu nie widać, by ofiara była poddawana przemocy lub zastraszaniu (incydent ten zyskał rozgłos pod nazwą *La Manada*; Maślona, 2018) czy zakwalifikowanie gwałtu na polskiej żołnierce podczas zgrupowania kadry oficerskiej jako „wypadku przy pracy” (Staśko, 2019) dobrze obrazują, jak głęboko zakorzenione są w ludziach szkodliwe przekonania dotyczące seksualności. Do tego należy dodać słowa padające z ust polityków i osób publicznych – na przykład słynne „zawsze się troszeczkę

gwałci” (Awantura w tvn24, 2014), stwierdzenie, że niektóre ofiary gwałtu mają „moralną odpowiedzialność” za swój gwałt i konieczne jest zakończenie prymu „ideologii seksualnej wiktyimizacji” (Payton, 2013), czy przekonanie że „jeśli jest to gwałt we właściwym sensie tego słowa, kobiecy organizm ma sposoby, żeby to (ciężę w wyniku gwałtu – przypis auterek) jakoś zablokować” (Kuriozalna wypowiedź republikanina, 2012). Nie dziwi więc, że ludzie otoczeni tego typu doniesieniami i być może również bezpośrednimi wpływami otoczenia, nie poddają ich weryfikacji i kierują się nimi w ferowaniu wyroków.

Material i metoda

Cel badania: analiza uwarunkowań intrapsychicznych (wiary w mity na temat gwałtu, zaangażowania w usprawiedliwianie systemu, stanu refleksyjności/bezrefleksyjności), związanych z poziomem punitowności w odniesieniu do przestępstwa gwałtu.

Badana grupa: w badaniu wzięło udział 138 osób – 74 kobiety i 64 mężczyzn (po odrzuceniu 17 odpowiedzi niespełniających kryteriów poprawności). W sposób losowy uczestnicy zostali podzieleni na dwie podgrupy. W grupie eksperymentalnej (71 osób, w tym 37 kobiet i 34 mężczyzn) wzbudzonego stan refleksyjności, w grupie kontrolnej (67 osób, w tym 37 kobiet i 30 mężczyzn) nie wzbudzonego stanu refleksyjności. Badaniem objęto osoby dorosłe (od 18 do 38 roku życia, średnia wieku 23 lata). Ze względu na tematykę badanie było skierowane do pełnoletnich, cisplciowych (nietransseksualnych, których tożsamość płciowa jest zgodna z płcią przypisaną przy urodzeniu) kobiet i mężczyzn (odpowiednia informacja została zawarta we wstępnej części badania).

Procedura badania: uczestnicy badania wykonywali je anonimowo, uzyskali informację o możliwości przerwania go w dowolnym momencie oraz o wykorzystaniu wyników wyłącznie do celów naukowych. Badanie zostało zrealizowane *on-line*, zapraszani uczestnicy wyrażali zgodę przez jej potwierdzenie i kontynuację udziału. W badaniu nie pozyskiwano danych wrażliwych.

Model badania: W badaniu przyjęto jako zmienną zależną surowość proponowanej kary. Jej determinantami (zmiennymi niezależnymi) były: poziom wiary w mity dotyczące gwałtu oraz nasilenie tendencji do usprawiedliwiania systemu. Zmienną pośredniczącą był stan refleksyjności wzbudzonej eksperymentalnie lub braku takiego wzbudzenia. Model został zaprezentowany graficznie (Ryc. 1).

Założono, że wszystkie trzy zmienne (wiara w mity na temat gwałtu, tendencja do usprawiedliwiania systemu oraz poziom refleksyjności) okażą się związane z surowością kary proponowanej przez uczestników badania. W przypadku wiary w mity na temat gwałtu i tenden-

cji do usprawiedliwiania systemu oczekiwano związku z większą surowością i wyższym poziomem wymierzanej kary, a w przypadku stanu refleksyjności niższej surowości i mniejszego wymiaru kary niż w stanie braku pobudzenia refleksyjności.

Metody badania: procedura objęła manipulację eksperymentalną mającą na celu wzbudzenie refleksyjności w grupie docelowej. Polegała ona na przeczytaniu kolejno czterech krótkich historii i podanie do każdej z nich trzech możliwych wyjaśnień zachowań ich bohaterów. Zadanie brzmiało następująco:

„Przeczytaj, proszę, uważnie poniższe historyjki. Jakie mogą być twoim zdaniem możliwe przyczyny opisanego w nich zachowania? Pod każdą z nich podaj (krótko) 3 możliwe różne przyczyny opisanego w nich zachowania.

1. Widzisz mężczyznę w średnim wieku idącego przez główny plac twojego miasta, który głośno mówi do siebie, żywo przy tym gestykulując.
2. Idąc przez park, z daleka dostrzegasz młodą dziewczynę, która leży na ziemi i nie porusza się.
3. Jadąc samochodem, dostrzegasz idącego poboczem mężczyznę wiozącego na taczce około 30 puszek piwa.
4. Stoisz późnym wieczorem w kolejce w supermarkecie, kiedy dostrzegasz w kolejce obok zapłakaną młodą kobietę ubraną w suknię ślubną.

W grupie kontrolnej po przeczytaniu historii proszono jedynie o przeliczenie słów, które się na nią składały (zadanie neutralne). Zadanie to było inspirowane serią eksperymentów przeprowadzonych przez Maciuszka i Garlicką (2017), które miały na celu zbadanie, czy refleksyjność może być czynnikiem odporności na zawarte w pytaniach presupozycje. Osoby badane wypełniały następnie kwestionariusze (wszystkie użyte w badaniu kwestionariusze anglojęzyczne zostały przetłumaczone na język polski przez D. Fortunę):

- **Gender-Related System Justification Scale** – opracowana w 2005 roku przez Johna T. Josta i Aarona C. Kaya skala stworzona do oceny stwierdzeń związanych z usprawiedliwianiem obecnego ładu społecznego w odniesieniu do płci i ról płciowych. Oparto ją na kwestionariuszu do pomiaru ogólnego stopnia usprawiedliwiania systemu, stworzonym przez Josta i Kaya w 2003 roku. Składa się z 8 stwierdzeń odnoszących się do nierówności pomiędzy płciami i podziału na konkretne role płciowe. Każde stwierdzenie umieszczano na dziewięciostopniowej skali likertowskiej, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się zgadzam”, a 9 – „zdecydowanie się nie zgadzam”. Dwa stwierdzenia mają punktację odwróconą. Odpowiedzi były kodowane w ten sposób, że zgoda ze stwierdzeniami 1, 2, 4, 5, 6, 8 oraz niezgoda ze stwierdzeniami 3 i 7 oznaczały wyższe usprawiedliwianie systemu. Oznacza to, że niższy wynik na tej skali oznacza większe

usprawiedliwianie systemu, a wyższy – mniejsze. Wartość współczynnika alfa Cronbacha wynosiła 0,65 (Jost, Kay, 2005).

- **An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths** – kwestionariusz opracowany został w 2011 roku przez Sarę McMahon oraz Gregory’ego Lawrence’a Farmera. Składa się z 22 stwierdzeń odnoszących się do sytuacji, kiedy ofiarą gwałtu jest kobieta. Każde z nich przydzielone jest do jednej z czterech podskal: „prosiła się o to”, „on wcale nie chciał”, „tak naprawdę to nie był gwałt”, „ona skłamała”. Każde stwierdzenie oceniane było na pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się zgadzam”, a 5 – „zdecydowanie się nie zgadzam”. Wyższy wynik oznacza mocniejsze odrzucanie mitów na temat gwałtów. Wartość współczynnika alfa Cronbacha dla całej metody wynosiła 0,87 (McMahon, Farmer, 2011).
- **The Male Rape Myth Scale (MRMS)** – skala opracowana w 1998 roku przez Paulę S. Kerr Melanson na potrzeby pracy doktorskiej. Składa się z 22 stwierdzeń odnoszących się do sytuacji, kiedy ofiarą gwałtu jest mężczyzna. Trzy pytania mają punktację odwróconą. Odpowiedzi zaznaczano na sześciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 6 – „zdecydowanie się zgadzam”. Badany mógł uzyskać od 22 do 132 punktów – wyższy wynik oznaczał większą akceptację dla mitów na temat gwałtu, kiedy ofiarą jest mężczyzna. Wartość współczynnika alfa Cronbacha wynosiła 0,90; stwierdzono również wysoką rzetelność kwestionariusza metodą test-retest (po czterech tygodniach wynosiła ona 0,89; Kerr Melanson, 1998).
- W celu określenia poziomu punitowności badani wykonywali również zadanie dotyczące surowości wymierzanej kary, polegające na zaproponowaniu adekwatnej ich zdaniem kary pozbawienia wolności (w latach) za dokonanie następujących postaci gwałtu: zgwałcenia kobiety przez mężczyznę; zgwałcenia kobiety przez dobrze znanego jej mężczyznę; przymuszenia żony do stosunku seksualnego przez męża, kiedy tego nie chciała; zgwałcenia mężczyzny przez kobietę; zgwałcenia mężczyzny przez dobrze znaną mu kobietę; przymuszenie męża do stosunku seksualnego przez żonę, kiedy tego nie chciał. W charakterze zadań buforowych pytano również o wymiar kary w kilku innych rodzajach przestępstw (kradzież, fałszerstwo, pobicie, grożenie bronią, sprzedaż narkotyków i prowadzenie samochodu pod wpływem alkoholu). Wykonując zadania, uczestnicy mogli zaproponować także inne, poza karą izolacyjną, sankcje za określone przestępstwo. Największy odsetek, 14,5% uczestników, sugerowało, że powinien to być zakaz zbliżania i komunikowania się z ofiarą, a 10% osób proponowało dodatkowe zadośćuczynienie/odszkodowanie.

Analiza statystyczna została wykonana w programie PS IMAGO PRO 6. Ze względu na charakter rozkładu zmiennych (niezgodność z rozkładem normalnym) w celu zbadania związków między nimi posłużono się testem korelacji Rho-Spearmana, natomiast w celu porównania grupy eksperymentalnej i kontrolnej pod względem poziomu refleksyjności posłużono się nieparametrycznym testem U Manna-Whitneya. W przypadku różnic płciowych w zaangażowanie usprawiedliwiania systemu ze względu na charakter rozkładu zmiennych możliwe było przeprowadzenie analiz testem t-Studenta.

Wyniki badania

Przeanalizowano związki pomiędzy wiarą w mity dotyczące gwałtu a surowością proponowanej kary za przestępstwo zgwałcenia (Tabela 1). Korelacja jest dodatnia z tego względu, iż wyższy wynik uzyskany w powyższym kwestionariuszu oznacza mocniejsze odrzucanie mitów na temat gwałtów.

Korelacja okazała się istotna w przypadku wszystkich sześciu pytań ($p < 0,001$), co wskazuje, że im wyższy poziom wiary w mity na temat gwałtu (ofiara kobieta), tym niższy wymiar kary proponowali badani (Tabela 2). Korelacja jest ujemna, ponieważ wyższy wynik uzyskany w powyższym kwestionariuszu oznaczał większą akceptację dla mitów na temat gwałtu, kiedy ofiarą jest mężczyzna.

Korelacja okazała się istotna w przypadku wszystkich sześciu pytań ($p < 0,001$), co wskazuje, że im wyższy poziom wiary w mity na temat gwałtu (ofiara mężczyzna), tym niższy wymiar kary proponowali badani.

Następnie przeanalizowano związki pomiędzy tendencją do usprawiedliwiania systemu a surowością proponowanej kary za przestępstwo zgwałcenia (Tabela 3).

Korelacja jest dodatnia, ponieważ niższy wynik na powyższej skali oznacza większe usprawiedliwianie systemu, a wyższy – mniejsze.

Korelacja okazała się istotna jedynie w przypadku pytań o przymuszenie do stosunku seksualnego (pytanie 3 i 6). Oznacza to, że w przypadkach przymuszenia żony do stosunku seksualnego przez męża, kiedy ta nie miała na to ochoty, oraz przymuszenia męża do stosunku seksualnego przez żonę, kiedy ten nie miał na niego ochoty, im wyższy poziom usprawiedliwiania systemu, tym niższa surowość proponowanej kary (system niejako sankcjonuje obowiązek współżycia seksualnego w małżeństwie).

Następnym elementem analizy było sprawdzenie, czy wzbudzenie stanu refleksyjności wpłynie na surowość wymierzanej kary (Tabela 4).

Nie wykazano istotnych różnic statystycznych między grupą „refleksyjną” i „bezrefleksyjną”.

Procedura eksperymentalna zrealizowana *on-line* w niewystarczającym stopniu pobudziła stan refleksyjności lub w grupie kontrolnej, w której nie wzbudzano stanu refleksyjności, znalazły się osoby wysoce refleksyjne. Zagadnienie wymaga więc dalszych badań, by móc z pełną stanowczością stwierdzić, jaki mechanizm zadziałał w tym przypadku.

Dodatkowo sprawdzono, czy poziom wiary w mity na temat gwałtu jest wyższy u mężczyzn niż u kobiet (niezależnie od płci ofiary). W przypadku obu testów różnica pomiędzy kobietami i mężczyznami była istotna statystycznie (odpowiednio $p < 0,001$ oraz $p = 0,012$). W pierwszym kwestionariuszu kobiety osiągały wyższe wyniki, co oznacza, że mocniej odrzucały mity na temat gwałtu. W przypadku drugiego kwestionariusza mężczyźni osiągnęli wyższe wyniki, co oznacza, że bardziej zgadzali się z mitami na temat gwałtu.

Metoda *An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths* (ofiara kobieta)

Dane zostały zaprezentowane w tabeli 5. Tabela 6 przedstawia wyniki analiz testem U Manna-Whitneya.

Wyniki zawarte w tabelach 5 i 6 wskazują, że w przypadku mitów dotyczących zgwałcenia kobiety uczestniczki odrzucały je w większym stopniu niż uczestnicy badania (wyższy wynik w powyższym kwestionariuszu oznacza mocniejsze odrzucanie mitów na temat gwałtu, kiedy ofiarą jest kobieta).

Metoda *The Male Rape Myth Scale* (ofiara mężczyzna)

Dane zostały zaprezentowane w tabeli 7. Tabela 8 przedstawia wyniki analiz testem U Manna-Whitneya.

Wyniki wskazują, że w przypadku mitów dotyczących zgwałcenia mężczyzny uczestnicy w większym stopniu akceptowali je niż uczestniczki badania (wyższy wynik w powyższym kwestionariuszu oznaczał większą akceptację dla mitów na temat gwałtu, gdy ofiarą jest mężczyzna).

Kolejnym weryfikowanym aspektem były różnice płciowe w zaangażowaniu w usprawiedliwianie systemu. Użyto testu t-Studenta, który wykazał istotną statystycznie różnicę ($p < 0,001$) między grupami, zmierzono ponadto siłę efektu (d Cohena = 0,62). Ze statystyk dla grup wynika, że badani mężczyźni istotnie bardziej usprawiedliwiają system w porównaniu do badanych kobiet (niższy wynik w powyższej skali oznacza większe zaangażowanie w usprawiedliwianie systemu).

W tabeli 9 przedstawiono statystyki dla grup, natomiast tabela 10 uwzględnia wyniki analiz testem t-Studenta, test jednorodności wariancji Levene'a wykazał jednorodność wariancji.

Wyniki potwierdzają wyższy poziom usprawiedliwiania systemu u badanych uczestników w porównaniu z uczestniczkami badania.

Wnioski

Zgodnie ze wstępnym założeniem wiara w mity na temat gwałtu oraz tendencja do usprawiedliwiania systemu okazały się związane z większą surowością wymierzanej kary. Natomiast znaczenie refleksyjności nie zostało potwierdzone. Możliwe, że rodzaj manipulacji eksperymentalnej nie był wystarczający dla wzbudzenia stanu refleksyjności lub że w grupie kontrolnej znalazły się osoby o wysokim poziomie refleksyjności. Także internetowa forma badania oraz uzyskanie odpowiedzi głównie od osób młodych (co jest dość powszechne w badaniach internetowych) również mogły wpłynąć na wyniki. Udało się ponadto potwierdzić przypuszczenie, iż mężczyźni niezależnie od płci ofiary bardziej akceptują mity na temat gwałtu, co zauważano już we wcześniejszych badaniach (Anderson, Quinn, 2009; Crall, Goodfriend, 2016; Raines, 2006).

Badania związane z usprawiedliwianiem systemu najczęściej dotyczą kwestii ekonomicznych i politycznych, jednak Chapleau i Oswald (2013) zauważyły, że usprawiedliwianie systemu w kwestiach związanych z płcią i rolami płciowymi ma związek z mniejszym oburzeniem moralnym na ludzkie cierpienie oraz z wyższą akceptacją mitów na temat gwałtu. Zgodnie z przypuszczeniami związek ten został potwierdzony poprzez wykazanie korelacji pomiędzy wynikami dwóch kwestionariuszy mierzących wiarę w mity na temat gwałtu a wynikami kwestionariusza mierzącego usprawiedliwianie systemu. Wyniki te są zgodne z doniesieniami z poprzednich badań na ten temat – większe zaangażowanie w usprawiedliwianie systemu łączy się z większą akceptacją obu typów mitów na temat gwałtu. Umiarkowana siła tych związków wskazuje jednak, że jest to tylko jeden z możliwych korelatów i należy przeprowadzić dalsze badania, by móc zdefiniować ich jak najwięcej.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że mity na temat gwałtu są rozpowszechnione w świadomości społecznej i wywierają realny wpływ na postrzeganie i traktowanie ofiar szeroko pojętych napaści na tle seksualnym. Uprawniony jest wniosek, iż tego typu fałszywe przekonania będą się pojawiać wśród osób będących najbliższymi ofiar, czyli ich rodzin, przyjaciół czy partnerów, ale również wśród funkcjonariuszy policji, służb medycznych, prawników, sędziów, prokuratorów, a nawet pracowników ośrodków interwencyjnych czy instytucji pomocy społecznej. Głębsza analiza uwarunkowań postaw wobec ofiar może pozwolić na ich modyfikację w świadomości społecznej, co ochroni ofiary przed wtórną wiktyimizacją i przysparzaniem dodatkowych cierpień związanych z traumą gwałtu.